

Cantatedienst, gehouden op zondagavond 28 oktober 2018 in de Pieterskerk te
Leiden. Voorganger: ds. Margreet Klokke

O God,
Zodra wij
de drempel overgaan
van een huis als dit
gebeurt er iets met ons.
Dit gebouw
is zo groot
dat wij ons
ineens klein
kunnen voelen;
het is zo oud,
zoveel generaties
mensen
die hier op zondag
naar toe kwamen
zijn er al opgevolgd
door een volgende,
dat wij ons ineens
sterfelijk
kunnen voelen;
het dak
van dit gebouw
reikt zo hoog
in de hemel
dat wij ons ineens
heel aards
kunnen voelen,
kwetsbaar en
feilbaar;

en de muziek
in dit huis
kan ons soms
zo raken en optillen
dat wij ons ineens
niet meer
zo ver voelen
van u.
En misschien
is het wel daarom
dat wij ons
naar een huis als dit
kunnen begeven:
om veranderd
te worden
om ons niet langer
groter of sterker
voor te hoeven doen
dan wij zijn
maar om onszelf te worden
kwetsbaar, feilbaar
en sterfelijk,
om een menselijk
mens te worden.
Mag dat ook
vanavond geschieden,
door Jezus Christus
onze Heer,
Amen.

Preek over Psalm 90, Handelingen 17: 27-29 en Cantate BWV 106.

De bijbeltekst en de cantate van vanavond doen me denken aan iemand uit mijn vorige gemeente. Ik had een bijzonder gesprek met hem, kort nadat hij in het ziekenhuis had gehoord dat hij ernstig ziek was. ‘Weet je wat mij nu bezighoudt?’ zei hij: ‘Stel dat ik er straks niet meer ben, wie zal mij dan missen? Op mijn begrafenis zal daar waarschijnlijk heel emotioneel over worden gedaan.’

Maar in werkelijkheid valt het natuurlijk erg mee. Ja, mijn vrouw zal mij missen. En mijn kinderen, ook al zijn ze volwassen. In het begin heel erg, en op den duur wordt dat steeds ietsje minder. Dat is ook goed! Maar daar heb je het dan wel mee gehad. Van alle andere mensen gaat het leven uiteindelijk toch gewoon door. En nu vraag ik mij af: Is dat genoeg. Heb ik genoeg geleefd, als dit het resultaat is. Heb ik genoeg gedaan, betekend. Stelt mijn leven wel wat voor. Ik vind het ineens zo klein, zo onbeduidend’.

Hij was een grote man, letterlijk en figuurlijk. Ik had deze vraag niet direct van hem verwacht. En toch kon ik het volgen, dat die nu bij hem opkwam. Zo gaat dat misschien wel bij elk van ons. Zolang de dagen van je leven elkaar als vanzelfsprekend opvolgen, vind je er betekenis in. Je doet vandaag, waar je gisteren niet aan toe kwam. En morgen ga je verder, met waar je vandaag gebleven was. Er is verband, tussen je dagen. Met elkaar vertellen zij een verhaal. Jouw levensverhaal. En dat is belangrijk, in elk geval voor jezelf. Je zit er immers midden in. Het is pas als het eind ervan in zicht is, dat je er twijfels bij kunt krijgen. ‘Stelt mijn leven wel wat voor? Ik vind het ineens zo klein’, zei die man, ‘zo onbeduidend’.

Om dit gevoel gaat het ook in de psalm die gelezen is. En Bach heeft het op een meesterlijke manier op muziek gezet in de cantate die straks zal klinken. Twee blokfluiten geven er de toon in aan. Om je te laten voelen: zo fragiel als dit instrument klinkt, zo klein en kwetsbaar zijn wij mensen.

Psalm en cantate kunnen je aangrijpen. Want je bent het niet gewend, stil staan bij je sterfelijkheid. Als er al over de dood gesproken wordt, om je heen, is het vaak op een relativerende manier. Zoals de man, die ik pas tijdens een borrel hoorde zeggen: Zo lang ik er ben, is de dood er niet. En wanneer hij er is, ben ik er niet meer. Ik heb er dus niets mee te maken. Leve het leven! Ja, leve het leven, je zou wel kunnen zeggen dat die uitspraak bij ons de toon aangeeft. Haal eruit, wat er inzit. Geniet ervan zoveel als kan.

De vraag is alleen, of dit werkt. Of je niet juist iets heel wezenlijks mist, door te proberen te vergeten dat je geen eindeloze hoeveelheid levensdagen hebt. Ik moet nu denken aan een roman, die draait om dit thema. Hij is geschreven door de Amerikaanse schrijver Philip Roth en heet: ‘Everyman’ – ‘Alleman’. Zoals de titel al zegt, gaat dit boek over een gewone man. Iemand die geen naam mag hebben. Op zijn tiende maakt hij iets mee, dat hem de rest van zijn leven zal stempelen. Hij wordt opgenomen in het ziekenhuis. Naast hem ligt een jongen van zijn leeftijd. ’s Nachts komen er ineens allemaal dokters om het bed van die jongen heen staan. Hij maakt zich daar bezorgd om. Je kunt maar het beste gaan slapen, wordt er dan tegen hem gezegd. De volgende morgen is de jongen er niet meer. Vanaf die dag is Alleman bang voor de dood en probeert de gedachte eraan op alle mogelijke manieren te verdringen. Eenmaal volwassen geworden

stort hij zich op zijn werk. Hij gaat zwemmen om zijn lichaam te trainen. Hij heeft allerlei liefdesrelaties en trouwt tot drie keer toe. Hij wordt iemand die ten diepste slechts op slechts één ding is gericht: zijn eigen vitaliteit, zijn eigen overleven.

Dat gaat alleen wel ten koste van iets anders. In de loop van het boek wordt duidelijk dat er een laag aan zijn leven ontbreekt die wezenlijk is. Als zijn moeder op sterven ligt, is hij toevallig net aan het vreemdgaan in Parijs. Zijn beste huwelijk gaat kapot aan dat vreemdgaan. En als hij z'n eerste kwalen krijgt terwijl zijn oudere broer nog helemaal gezond is, wordt hij jaloers en komt er afstand. Er ontbreekt veel in de verhouding tot de mensen die het dichtst bij hem staan. Als de dood tenslotte nadert voelt hij voor het eerst iets van spijt. Is het leven dan toch meer dan het lichaam? Had zijn aandacht anders gericht moeten zijn? Meer op de mensen, om hem heen? Hij komt er niet aan toe, iets met deze vragen te doen. Voor hij het weet is het einde daar...

Een boek waaraan je ziet dat het besef van je sterfelijkheid helemaal niets af hoeft te doen aan je leven, maar er eerder juist aan kan toevoegen. Het zorgt voor een gevoel van urgentie. De echte vragen komen aan bod. Wat is de zin van mijn levensverhaal. Wat geeft het betekenis, ook als ik er niet meer ben. En om welke keuzes vraagt dat dan, in het hier en nu.

Daarom zeggen de psalm en de cantate: Laten we ons toch vooral bewust zijn dat we het eeuwige leven niet hebben. *Leer ons zo onze dagen te tellen, dat wijsheid ons hart vervult.* Dagen tellen, dat betekent niet te ver vooruit denken. Geen plannen maken voor over tien jaar, als de kinderen het huis uitgaan, of voor over twintig jaar, als je met pensioen gaat. Nee, elke dag ontvangen als een geschenk dat niet vanzelfsprekend is. *Leer ons zo onze dagen te tellen, dat wijsheid ons hart vervult.* Het is typerend voor de bijbelschrijvers, om zo over een mensenleven te spreken. De tijd van je leven, dat zijn dagen. En die dagen, dat zijn voor hen geen lege bladzijdes in je agenda. Je dagen vormen geen neutrale hoeveelheid tijd waar je zelf een mooi verhaal van moet zien te maken. Het zijn bladzijden uit een boek waar al lang voor jouw dagen aan geschreven is en waar ook nog lang na jouw dagen aan zal worden toegevoegd. Jouw levensdagen zijn een onderdeel van het grote verhaal van Gods geschiedenis met mensen. Leven is voor hen deelnemen aan die geschiedenis. Het is iets anders dan ademen en een hartslag hebben. Het is geen biologisch begrip. Leven is betrokken zijn bij wat er gebeurt tussen God en mens en tussen mens en medemens. Je afvragen wat jouw aandeel kan zijn in die geschiedenis. Leven is je verbinden aan dat grotere geheel.

Dat betekent, dat het volgens de bijbelschrijvers mogelijk is om hoewel levend, toch dood te zijn. Als je hartslag het wel doet, en je ademhaalt, maar je je niet verbindt, je niet gééft. Zoals dat bij Alleman het geval is. Werken, zwemmen en

vrijen alleen is in hun ogen geen leven. Het is ook de hand vasthouden van je moeder als ze stervende is en je broer het levenslicht in zijn ogen gunnen als hij meer dagen krijgt dan jij. Leven is deelnemen aan wat er geschiedt tussen God en mens en tussen mens en medemens. En dat betekent weer, dat het volgens de bijbelschrijvers óók mogelijk is om hoewel dood, toch levend te zijn. Dan heb je je zo verbonden met God en mensen, dat je aanwezig blijft. Dat jouw dagen beslissende regels blijven in het grotere verhaal van Gods geschiedenis met de mensheid. *God staat aan het begin, en hij komt aan het einde*, zongen we in het eerste lied, *zijn woord is van het zijnde, oorsprong en doel en zin*. En de cantate illustreert dat ook, door te beginnen en te eindigen met zijn grote naam. *In hem leven wij, bewegen wij en zijn wij*. Ook als wij er in biologische zin niet meer zijn. Jezus is daar, in zijn opstanding, het grote voorbeeld van.

Dagen tellen. Je eigen kleine levensverhaal beschouwen als onderdeel van een grotere geschiedenis. Dat is wijsheid, zeggen de bijbelschrijvers. Dat is alleen niet zo gemakkelijk voor ons vandaag. Sinds die bijbelschrijvers hun woorden aan het papier toevertrouwden is er iets fundamenteels veranderd in de manier waarop mensen hun leven beleven. In hun tijd was het vanzelfsprekend dat het individu z'n vervulling vond in de gemeenschap. Maar rond de verlichting is dat veranderd. De mens moest z'n vervulling steeds meer in zichzelf vinden. En nu geldt: Jij beslist zelf wie je bent, jij schrijft je eigen unieke levensverhaal en je etaleert dat zoveel mogelijk op facebook en instagram. Je dagen tellen als deel van een groter geheel, dat zijn we niet gewend. De tijd van de grote verhalen is voorbij.

Daar lijkt de laatste tijd alleen wel weer behoefte aan te komen. Oud president Barack Obama refereerde daaraan, tijdens zijn recente bezoek aan Nederland. Wat we op dit moment nodig hebben, zei hij, is een groter verhaal. Dat verbindt mensen en geeft hen vertrouwen in de toekomst.

Tijdens een kerkdienst als deze kan er soms even aan die behoefte worden voldaan. Want in dit uur word je opgenomen in een gebeuren dat de eeuwen omspannt. Psalm 90 is ongeveer drieduizend jaar oud. Dit gebouw is rond de achthonderd jaar oud. De cantate van Bach: een kleine driehonderd. En dan zijn wij er zelf nog. Mensen van vandaag. Elk van ons, om verschillende redenen, aangetrokken door wat hier gebeurt. *U bent ons een toevlucht geweest*, zegt de psalm, *van geslacht op geslacht*. En dat voel je hier. Jouw dagen zijn een onderdeel van een eeuwen omspannend verhaal. Dat kan je de moed geven, om er te zijn en je te geven. Amen.

Bronnen:

K.A. Deurloo en K. Bouhuijs, *Taalwegen en dwaalwegen*, hfst 2, *Tijd en eeuwigheid*, p. 17 ev
N. MacGregor, *Religie is terug*, Trouw 24 oktober 2018, de Verdieping p. 2 en 3

Eeuwige
Wij danken u
dat wij kunnen
schuilen
bij u,
in een huis als dit
kunnen ervaren
dat onze eigen
kleine levensverhalen
zijn opgenomen
in uw grote
geschiedenis
met mensen,
en kunnen leren
vertrouwen
dat u onze verhalen
nog zult lezen
als wij er
niet meer zijn,
en ons leven zult
geven als wij
gestorven zijn.

Wij bidden
voor onze
samenleving
die behoefte heeft
aan een groter
samenbindend
verhaal.
Elk van ons
is soms zo bezig
met zichzelf,
elke groep
soms zo bezig
met zijn eigen belang,

elke partij
soms zo zeker
van zijn eigen gelijk,
de taal die
gebezigd wordt
soms zo veroordelend
van toon
dat het gebruik
van bommen
en andere wapens
dichterbij komt
en verbinding
steeds verder
te zoeken wordt.
Mogen wij
hier en overal in de
wereld
wat bewuster worden
van onze sterfelijkheid
en onderlinge
afhankelijkheid
opdat wij
elkaar vinden
en het leven
toekomst geven.

Wij bidden
voor mensen
hier en overal
die er niet aan
kunnen ontkomen
bewust te zijn
van hun
kwetsbaarheid
en sterfelijkheid.
Voor wie ziek zijn

naar lichaam
of geest,
voor wie onzeker zijn
over hun toekomst
met elkaar
of in hun werk,
voor wie iemand
verloren aan de dood
of aan het leven,
voor wie
ouder worden
en zich ineens
afvragen of zij wel
de juiste keuzes
hebben gemaakt,
voor wie leven
in gebieden
waar het oorlog is
of een tekort is
aan voedsel.
Wij bidden
voor allen
die er niet aan
kunnen ontkomen
bewust te zijn
van hun
kwetsbaarheid
en sterfelijkheid –
dat zij
een schuilplaats
vinden bij u en
(als wij de
aangewezen
persoon zijn) bij ons.

In stilte...